

ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

ΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΛΩΡΗΣ

Ανδρέα Καρκαβίτσα
Λόγια της πλώρης

Φιλολογική επιμέλεια: Νίκος Ξαγοράρης
Τυπογραφική επιμέλεια: Σοφία Κουτρούλη
Εικόνα εξωφύλλου: Θεόφιλος, *Σέρβογύφτισσες μάγισσες* (Λεπτομέρεια)

Φωτοστοιχειοθεσία: Ο.Υ.Φ.Ο.
Γραβιάς 7, 106 78, Αθήνα, τηλ. 010-380.76.89

«γράμματα»
Κεντρική διάθεση:
ΑΘΗΝΑ: Γραβιάς 3, Αθήνα 106 78, τηλ.: 210-360.76.89
ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗ: ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ, Νέκης 3, Θεσ/νίκη 546 24, τηλ.: 23 10-226.190

www.prototype.gr
ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

γράμματα
1994

ἀβιζώτη: ὁ επικρουστήρας τοῦ ὄπλου
ἀγγελιοκρούομαι: ψυχωραγῶ· ἔχω ἐπιθανάτιες παραι-
σθήσεις

Ἄγια Τράπεζα: ἡ δὴγηση ἐπαναλαμβάνει τὸν λαϊκὸ θρόνο,
πού ὅμως τοποθετεῖ τό ἐπεισόδιο στὴν ἄλωση τοῦ 1453:
«Τὴν ἡμέρα πού πάρθηκε ἡ Πόλη, ἔβαλαν σ' ἓνα καράβι
τὴν Ἄγια Τράπεζα τῆς Ἄγια-Σοφιάς, νά τὴν πάει στὴ
Φραγκιά, γιὰ νά μὴν πέσει στὰ χέρια τῶν Τούρκων...»

ἀγουριέμαι: οὐρλιάζω

ἀδαπάνητος: ἀνεξάντητος

ἄδουλος: ἄνεργος

ἄθέρας: οἱ ἐκλεκτοί, ὁ ἄφρός· καί ὁ αἰθέρας

ἀι-Λιάς: ὁ Κ. παραπέμπει στὴ λαϊκὴ παράδοση πού ἐξηγεῖ
μέ τὸν δικό της τρόπο γιατί οἱ περισσότερες ἐκκλησίες
τοῦ προφήτη Ἡλία βρίσκονται πάνω σέ βουνοκορφές:

«Ὁ ἀι-Λιάς ἦταν ναύτης καί πέρασε παραλυμένη ζωή.
Ἦστερα ὅμως μετανόησε γιὰ ὅσα ἔκαμε καί ἐσιγήθη τὴ
θάλασσα. Ἄλλοι πάλι λέν πῶς, ἐπειδὴ ἔπαθε πολλά στὴ
θάλασσα καί πολλές φορές ἐκόντεψε νά πνιγεῖ, ἐβάρεθη
τά ταξίδια καί ἀποφάσισε νά πάει εἰς μέρος πού νά μὴν
ἤξεύρουν τί εἶναι θάλασσα καί τί εἶναι καράβια...»

ἀκαλύφῃ: τσούχτρα

ἀκαμωσιά: ἀπραξία

ἀκριτος: ἀστόχαστος· ἐπιτόλαιος

ἄλα: (πρόστ.) ἔτοιμοι!

ἄλα, μάλα, γάμπια: (πρόστ.) ἔτοιμοι γιὰ ἀναστροφή

ἀλογοπέτρα: γαλαζόπετρα, ὁ θεικὸς χαλκός

ἀμακισμένος: μακισμένος, γλιτσιασμένος

ἀμέλαγος: ἀνέγγιχτος

ἀμπασόγαμπια: τό παραδολώνιο, συμπληρωματικὸ πανί
τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων

ἀμπουλας: μικρὴ πηγή

ἀναγέλη: ἀγέλη

ἀνάμψαιγμα: κοροϊδία· εἰρωνεία· ρεζίλεμα
ἀνεμόσκαλες: ὄχι μόνο οἱ σκάλες τῶν καταρτιῶν, ἀλλά καί οἱ σκάλες πού κατέβαζε τό πλοῖο στό λιμάνι
ἀντένες: κεραιές, τά ἀτρακτοειδή ξύλα πού συνδέονται σχεδόν κάθετα μέ τό κατάρτι καί στηρίζουν τά πανιά
ἀντίριμμα: παραβλάσταρο
ἀντισκόβω: φέρνω ἀντίρρηση
ἀντρογυναίκα: (ἐδῶ) γυναικάρα
ἀξέτιμωτα: ἀνεκτίμητα
ἀπελατίκι: σιδερένιο ρόπαλο, ὄπλο τοῦ ἀπελάτη
ἀπιθώνω: ἀκουμπῶ
ἀπλοκαμός: πλοκάμι
ἀποκαρωμάρα: νάρκη
ἀποκόβω: ἀπογαλακτίζω
ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων: ἀπόμαχοι θαλασσινοί
ἀποπέρια: τά νερά πού μπαίνουν ἀπό τά ὕφαλα στό κύτος τοῦ πλοίου καί ἀδειάζονται μέ τήν τρόμπα ἢ μέ κουβάδες· ἐπίσης ἢ *συρμή*, τό αὐλάκι πού ἀφήνει πίσω της ἡ πρύμνη
ἀποπαιδιζῶ: ἀποκληρώνω
ἀπόσκεπος: σκεπασμένος· προστατευμένος
ἀπόφωνο: σβησμένος ἀντίκαλος
ἀράθυμος: δξύθυμος· ἀνυπόμονος· ἀτίθασος
Ἄραπης: φοβερό στοιχειό στά παραμύθια καί τίς λαϊκές παραδόσεις· μερικές φορές ρουφάει τά ποτάμια γιά νά περάσουν οἱ ἐκλεκτοί του, ἀλλά τίς περισσότερες φυλάει κρυμμένους θησαυρούς, ἢ στοιχειώνει σπίτια καί πηγάδια.
ἀρβανίτικο κεφάλι, *μπίντα σωστή:* πεισιματάρης
ἀργάτης: τό βαρούλιο πού σηκώνει τήν ἀγκυρα
Ἄρειος: ὁ πατέρας τῆς αἵφησης τοῦ ἀρειανισμοῦ ἔγινε ἥρωας ἀρκετῶν θρύλων στή χριστιανική παράδοση· οἱ πρῶτοι θρύλοι, πού γεννήθηκαν ταυτόχρονα μέ τόν θάνατό του, τόν παρουςιάζαν νά ξεψυᾷ μέσα σ' ἕνα δημόσιο ἀποχωρητήριο τῆς Κωνσταντινούπολης τό 336, ἀφοῦ εἶχε ἦδη δηλώσει μετάνοια στόν αὐτοκράτορα καί ἔμελλε νά τήν ἐπαναλάβει τήν ἐπόμενη ἡμέρα καί στόν πατριάρα-

χη: μεταγενέστεροι θρύλοι τόν θέλουν νά πλανιέται ἀφορισμένος στόν κόσμο, μιά κολασμένη ψυχή πού δέν βρίσκει ἀνάπαυση.
ἀριεύω: ἀραιώνω
Ἄριστος: ὁ ἀντρειωμένος τῶν παραιμυθιῶν καί τῶν λαϊκῶν παραδόσεων· τό συμβολικό ὄνομά του γίνεται κάποιες φορές καί Ἄριστομένης ἢ Ἄντριανος.
ἀρματωσιά: τά ἄρμενα τοῦ πλοίου
ἀρμενιστής: βλ. *πιλότος*
ἄρμενο: ξάρτι· (συνεκδ.) πλοῖο
Ἄρηγ: ὁ Κ. Ξαναθυμίζει τή λαϊκή παράδοση γιά τή λησμονιά τοῦ Κάτω Κόσμου
ἀσάρωτος: ἀσκούπιστος
ἀστρογαλιάζω: ἀσπρίζω
ἀστροφλόκατος: μέ ἄστρο τσοπάνικο πανωφόρι (*φλοκάτα*)
ἀστραπόβολο: ἀστροπελέκι
ἀσυνέριστος: αὐτός πού δέν κρατᾷ κακία
ἀσφάκα: ἀλιφασακιά
αὐτιάζομαι: ἀφουγκράζομαι
ἄφτουρος: ἄχρηστος· δόλιος
ἄψεγος: ἀψευγάδιαστος

βαγένι: βαρέλι
βαλμαδιό: βουστάσιο
βαλσαμόδεντρο: δέντρο πού ἀπό τό ρετσίνι του βγαίνει τό βάλσαμο
βαροῦν παχινίδια: παίζουν τά ὄργανα
βελανιδιά: βελανιδιά
βερέμης: καχεκτικός
βίγλα: (ἔμψ.) παρατηρητής
βίος: βίος
βλάγκος: ἀσπρόξανθος
βλάμης: φίλος
βλησιδί: θησαυρός
βόδια: βλ. *οὐρανός*
βόλτα: ἡ ἀναστροφή τοῦ πλοίου· ὁ γύρος τοῦ σκοινοῦ

βολταζάρω: τό ρήμα χρησιμοποιείται για πλοίο που άρμενίζει με βόλτες, δηλ. πλαγιδοφρονώντας για να αποφυγει τον άνεμο, ώσπου να πλησιάσει σε άπάνεμο τόπο
βούγεμα: μούγκρισμα
βουκολιά: βουστάσιο
βούλα: ή βασιλική σφραγίδα
βουργιάλι: δισάκι
βρασμένη ψυχή: κολασμένη ψυχή
βρισολούσι: ύβρεολόγιο
βρούλο: βούφλο

γαλέτα: ή κορυφή του καταρτιού· βλ. *πόμολο*
(γ)αμπάς: μάλλινο πανοφρύι
γάμπιες: οί δόλωνες, τά δεύτερα τετράγωνα πανιά πάνω από τό καταστρωμα
γάνα: βλ. *πομπή και γάνα*
γαντζούδια: άλυσιδες και πόρτες στην εξέαρτυση του δύτη
γαρμπής: νοτιοδυτικός ή δυτικός άνεμος
γατιάζω: εξαγριώνομαι
γεμιτζής: παλιός, έμπειρος ναύτης
γεροντομαπαμένος: υπέργηρος
γιατάκι: στρώμα· κρεβάτι
γίδα: τό συναπάντημά της ήταν κακό σημάδι, επειδή στις λαϊκές παραδόσεις ή γίδα φέρεται ώς δημιουργημα του διαβόλου

γιομάτα πανιά: φουσκωμένα πανιά
γιοματζίω: γευματζίω
γιούργια: (πρόστ.) έμπρός!
γιούσουρι: σπάνιο μαύρο κοράλλι· στις λαϊκές παραδόσεις είναι στοιχειωμένο «δεντρί που φυτρώνει στον πάτο τής θάλασσας, μέ κορμό και κλαδιά χωρίς φύλλα· είναι ζωντανό πράμα, και για να τό κόψεις πρέπει να τό βρείς στον ύπνο του...»
γκάφι: φυλαχτό· γιορντάκι· τό ιερό έγκόλιπιο του ιερέα
γολέτα: ελαφρύ πλοίο μέ μιάνιση σειρά κουτιά
Γοργόνα: εκτός από τή μυθική άδελφή του 'Αλέξανδρου, ή

Γοργόνα που αναφέρεται στο διήγημα «Οί κουρσάροι» είναι νησάκι μπροστά στο Λιβόρο (Gorgona)· ή ναυτική παράδοση που διηγείται ό Κ. πλάστημε αθάνατα μέ άφορμή ένα μνημείο — τέσσερις άλυσοδεμένους κουρσάρους και τον μεγάλο δούκα Φερδινάνδο Α' — στημένο από τίς άρχές του 17ου αί. στο λιμάνι του Λιβόρου, για να θυμίζει τήν ένδοξη έκστρατεία τής Τοσκάνης έναντίον των πειρατών (1607).

γούλια: ούλα
γουρούκι: στις λαϊκές παραδόσεις, «όταν φανούν τελώνια σ' ένα καράβι, άν έχουν μέσα γουρούνια, τά γυρίζουν, τά τραβούν για να σκούζουν· έτσι διώχνουν τά δαιμόνια, επειδή και τά γουρούνια είναι διαβολικά»· λιγότερο αποτελεσματικό για τήν περίπτωση ήταν τό γάβγισμα του σκύλου: «όταν γαβγίσει σκύλος, χοῖρος, φεύγουν· μά ό σκύλος χώνεται, κι όσο να τον δέρνεις, δέ φωνάζει».
γούμενα: τό πιό χοντρό ναυτικό σκοινί
γουστέρα: βλ. *ούρανός*
γραιγολεβάντες: βορειοανατολικός-άνατολικός άνεμος
γραίγος: βορειοανατολικός άνεμος
γραιγοτραμουντάνα: βόρειος-βορειοανατολικός άνεμος
γραιματικός: «πρώτος άξιωματικός», μέ καθήκοντα γραμματέα και λογιστή, στα πλοία τής εποχής
γραμμή: κατεύθυνση· προορισμός
γρεντής: έκτακτος και συνήθως άνειδικευτος ναύτης
γρόσια: (έδω) τά λεφτά γενικά
γρούζω: γρυλίζω

δαδί: εύφλεκτο προσάναμμα
δαρμός: οδυρμός
δαρτή βροχή: ραγδαία βροχή
δερβίσης: μωαμεθανός μοναχός
δεσίματα: μαγικοί κατάδεσμοί
διάβαζε τά ρούχα: τά πήγαινε στον παπά να τους διαβάσει εύχές και έξορκισμούς
διάβατα: δρόμοι· περάσματα

διάνημα: φευγαλέο νεύμα
 διάργυρος: υδράργυρος
 διασίδι: νήμα· ύφαντό
 διατηρῶ: συντηρῶ
 διπλαρώνω: πλευρίζω
 διπλοτριπλώνει: ἀντηγεί δύο και τρεῖς φορές
 δοιάκι: πηδάλιο
 δουβλόνι: χρυσό ἰσπανικό νόμισμα
 δραμπαλιζομαι: τραμπαλιζομαι
 δρολάπας: δρολάπι· ἀνεμόβροχο
 δρόμος: βλ. γραμμή
 Δωδεκάδα: τὸ βασιλικὸ συμβούλιο τῶν δώδεκα

ἐλεφαντένιος: φιλντισένιος
 ἔμπατη: εἴσοδος
 ἔμπαλα: τὰ νήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται τὸ σκοινί
 Ἐπουράνια: οἱ λαϊκὲς δοξασίες, «ξημερώνοντας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς και τῆς ἁγίας Σωτήρας, ἀνοίγουνε τὰ οὐράνια· κι ὁποῖος καθῆσει, τὰ βλέπει πῶς διαμιᾶς ἀνοίγουνε και κλειθνε· κι ἂν ζητήσῃ ὅ,τι θέλει, ὁ Θεὸς τοῦ τὸ δίνει και τὸ βρῆσκει τὸ πρῶτὸ στὸ προσκέφαλό του».
 ἐρωταρία: ἀγαπητικιά
 Εὔα: τὸ τέχνασμα ποῦ διηγεῖται ὁ Κ. εἶναι γνωστὸ ἀπὸ πολλὲς λαϊκὲς παραδόσεις, ὅπου γυμνὲς γυναῖκες — πάντων γριές — σαστίζουν τὰ δαιμόνια με τὴν ἐμφάνισή τους.
 εὔκαιρο μνήμα: τὸ ἄδειο μνήμα πνιγμένου ναυτικοῦ
 ἔχει τὸ δικό του: ἔχει προίκα

ζερβί: ἀριστερό· με τὸ ζερβί πιάσε τὴν τσάγκρα: σύμφωνα με τίς λαϊκὲς δοξασίες, ὅλα τὰ φανταστικὰ δαιμονικά πλάσματα — στοιχειά, τελώνια κλπ. — μποροῦσαν νὰ ἐξοντωθοῦν ἀκόμη και με κοινὰ πυροβόλα ὅπλα, ἔπρεπε ὅμως νὰ τὰ πυροβολήσῃς με τὸ ἀριστερό χέρι.
 ζωντανός: ἀγριεμένος (γιὰ τὰ κύματα και τὴ θάλασσα)

ἦβρεμα: εὐρημα
 Ἠλιογέννητη: πεντάμορφη ἡρώιδα τραγουδιῶν τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου
 θαλάμι: ἡ φωλιά τοῦ χταποδιοῦ
 θαλασσομάχος: τὸ ξύλο τοῦ καραβιοῦ ποῦ χτυπᾶ πρῶτο τὰ κύματα, κάτω ἀπὸ τὸ μπαστοῦνι τῆς πλώρης
 θεωρίζνω: βλαστημῶ
 θεριακωμένος: πελώριος· ἀγριεμένος
 θεριακωτής: ὁ ναύτης ποῦ φροντίζει τὴ φωτιά στὸν λέβητα τοῦ ἀτμόπλοιου
 Θρακιάς: βόρειος ἄνεμος ποῦ κατεβαίνει ἀπὸ τὴ Θράκη
 θρασίμι: ψοφίμι
 θυρίδα: μπουκαπόρτα
 ἰσάρω: σιγκῶνω τὰ πανιά
 καβατζάρισμα: τὸ πέραςμα τοῦ κάρβου
 καβοντόγιο: γερο-ξεκούτης
 Κάρης: Κάν
 κακοτράχαλος: κακομούτσουνος
 καλαρματωμένο: τὸ πλοῖο ποῦ ἔχει ὠραῖα πανιά και ξάρτια
 καλαφάτης: ὁ τεχνίτης ποῦ καλαφατίζει τὸ πλοῖο, δηλαδὴ μπαλώνει τὰ κενὰ τῶν ξύλων με στουπί και πίσσα
 κάλμα μπουνάτσα: ἀπόλυτη ἡρεμία
 καλοδέματος: καλοφτιαγμένος
 καλοθάλασσο: καλοτάξιδο
 κάμα: κάψα
 καματερή: ἡ ἐργάσιμη ἡμέρα
 κάνε τὴ ρόκα σου: κοίτα τὴ δουλειά σου
 κανίσκι: δῶρο
 καινάρη: μέτρο βάρους ἴσο με σαράντα τέσσερις ὀκάδες
 καπεταν-Πήλιουρης: ἔτσι λεγόταν, στῆς λαϊκὲς παραδόσεις, ὁ λοστρόμος ποῦ ἔστησε τὸ τσαντήρι τοῦ ἀνάμεσα στὴν κόλαση και στὸν παράδεισο· κατὰ μιὰν ἐκδοχή, «ἐγύρισε

στον κόσμο και πλανάται εδώ κι εκεί και πηγαίνει τή νύ-
 χτα στα καράβια και μιλάει με τους ναύτες».

καρτάκι: τεταρτάκι (τής όκάς)· καρτούτσο
κάρτο: τό ένα τέταρτο
κάσαρο: τό επίστεγο τής πρύμνης
κατάβροχος: μουσκεμένος
καταγλιακού: στον ήλιο
καταλαχάρης: τυχαίος· όποιος κι όποιος
καταλώ: καταναλώνω· φθείρω
κατάνακρα: άκρα άκρα
κατάπλωρα: ύσια μπροστά
κατάραχα: πάνω στή ράχη του βουνοϋ
κατσάρα: μαζεύω τά πανιά
κάτι σχοινί θά μάς πλέξει: κάτι θά μάς σκαρώσει
κερί του Έπιτάφιου: βλ. πεντάλφα
κέρκι: μακριά κεραία, κάθετη στήν μπούμα
κεστός: ζώνη
κεφαλόκολο: κιονόκρανο
κεφαλώνω: (για τό νερό και τή θάλασσα) ξεπερνώ, πνίγω
 (για τό πλοίο) **καβατζάρα·** (μτφ.) κουμαντάρω, σηκώνω
 κεφάλι, πιάνω τήν καλή
κιμούχα: κοινό σφουγγάρι
κίνημα: κίνηση· πράξη
κιάγγασμα: κλαγγή
κλεισούρα: στενό πέρασμα ανάμεσα στά βουνά
κλινάρι: κρεβάτι· κουκέτα
κλιναρωμένος: κρεβατωμένος
κλιναύτικος: μέ πεσμένα αϋτιά
κλωτσσκούφι: παλιό παιδικό παιχνίδι, όπου άντί για μπά-
 λα κλωτσούσαν ένα σκουφι
κολό: μέτρο χωρητικότητας ίσο μέ είκοσι τέσσερις όκάδες
κολαούζερης: στό σφουγγαράδικο, ό ναύτης που έπικονο-
 νεί μέ τον δύτη στον βυθό· βλ. **κολαούζος**
κολαούζος: λεπτό και μακρύ σκονινί που ή μία του άκρα δέ-
 νεται στή μέση του δύτη και ή άλλη μένει στά χέρια του
κολαούζερη: ή έπικονοινία γίνεται μέ συνθηματικά **τσιμ-**
πήματα

κολονάτο: άσημένο ισπανικό νόμισμα
κομπολόι: κομποσκοίνι
κόμπτος: μονάδα του δρομόμετρου που ύπολογίζει τήν τα-
 χύτητα του πλοίου· ένας κόμπτος ίσοϋται μέ ένα ναυτικό
 μίλι τήν ώρα
κόμισμα: βλ. **πεντάλφα**
κοντόγεμος: σχεδόν γεμάτος
κοντραγέφυρα: δεύτερη γέφυρα του πλοίου, πάνω από τή
 γέφυρα του καπετάνιου
κοντραπαπαφίγκος: τό παραφωσάνιο, συμπληρωματικό
 πανί μπροστά από τον **παπαφίγκο**
κοντραφλόκος: ή επιδορατίδα· βλ. **φλόκος**
κοράκι: τμήμα τής πλώρης στον σκελετό του πλοίου
κορζέτο: τό στήριγμα τής κόφας
κόρφος: άγκαλιά· δρμος
κοσμοστόλιστος: έναστρος
κόστα: άκτή
κουβέστα: κατάστρωμα
κουλούρα: σωσίβιο
κουμπάρες: οι πόρνες
κουμπάσο: πυξίδα
κουήτρος: τό ψηλότερο τετράγωνο πανί στο μεγάλο κατάρτι
κουρούπι: κούπι
κουρσο: κούρσεμα· πλιάτσικο
κουρτελατσίνια: μικρά πανιά, βοηθητικά του **παπαφίγκου**
κουφός: ύπόκωφος· πνιγτός
κουφοδρομώ: διατρέχω ύπουλα
κόφα: πλάτωμα από σανίδες ψηλά στο μεσαίο κατάρτι, θέ-
 ση τής **βίγλας**
κόχυλας: μεγάλο όστρακο που χρησιμεύει για μπουρού
Κραβαρίτης: από τά Κράβαρα τής Ναυπακτίας πρόερχον-
 ταν σε παλαιότερες έποχές οι επαγγελματίες **ζητιάνοι**·
 σιγνά, οι γονείς τους είχαν φροντίσει να τους σκαπέ-
 ψουν από πολύ μικρή ηλικία, για να τους εφοδιάσουν μέ
 τά προσόντα που ήταν απαραίτητα στο **επάγγελμα**· ή λέ-
 ξη ήταν άλλοτε συνώνυμη του **άγύρτη**.
κρασοπατέρας: μπεκρής

κρεμεζοβαμμένος: κόκκινος
κροκοβαμμένος: χίτρινος
κρυφονούσσης: κρυψίνους

λαγαρίζω: καθαρίζω, λαμπικάρω (εδῶ, τὸ λάδι)

λαγγεύω: τινάζομαι

λάζος: μαχαίρι: βλ. πεντάλφα

λάμα: ὁ μοχλὸς τῆς μηχανῆς

λάμια: ἀνθρωποφάγο τέρας τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, «γυναίκα ψηλή, μέ ὠραῖο κορμί», πού ὄμως «ἔχει μιὰ μεγάλη ἀσχημάδα: πῶς τὰ πόδια της δὲν εἶναι δύο ἀνθρωπινά, παρά τρία ἢ περισσότερα, καὶ πολ- λῶ λογιῶ, τὸ ἓνα χαλκωματένιο, τὸ ἄλλο γαίδουρινό, τὸ ἄλλο βοειδινό ἢ κατακίσιο ἢ ἀνθρωπινό ἢ ἕ,τι ἄλλο».

λαμνοκόπος: κοπηλάτης

λαμπάζω: καταυγάζω· τρομάζω

λαμπηδόνα: μυθικό βοτάνι τῆς λαϊκῆς παράδοσης, «πού τὴν ἡμέρα δὲ φαίνεται καὶ κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ τὸ γνωρίσει μέσα στ' ἄλλα χόρτα, τῆ νύχτα ὅμως ἀστράφτει καὶ λάμπει καὶ φαίνεται ἀπὸ μακριά». Ὅποιος τὸ ἀποκτήσει γίνεται πλούσιος, «γιατὶ ὁ,τι ἀγγίζει μ' αὐτὴ γίνεται κα- θαρὸ χρυσάφι. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρόβατα πού τυχαίνει κα- μιὰ φορὰ, κεῖ πού βόσκουν, καὶ τῶν καὶ λαμπηδόνα, κάνουνε χρυσά δόντια».

λάστιχο: σάφανδρο

λαστιχοντυμένος: βλ. λάστιχο

λαχούρι: ἀσημοκεντημένο μεταξωτό ὕφασμα

λαχτίζω: κλοτσῶ

λεβάντες: ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος

λεβέτι: καζάνι

λειψόπιτα: λειψή, ἄζυμη πίτα

λένα: ὕφαλος ἀπὸ ἔμμο καὶ βότσαλα

λεονάδα: φουροῦνα

λεφαντένιος: βλ. ἐλεφαντένιος

λημοβοτότανο: βλ. Ἄρη

λημοδοσίες: δοσοληψίες

λιμνοστάσι: ἡ ἀκίνητη θάλασσα· τὸ λιμάνι

Λιογέννητη: βλ. Ἡλιογέννητη

λιοστάσι: ἐλαιώνας

λιχνίζει τὸ νερό: σηκώνει καὶ τινάζει τὸ νερό σάν σκόνη

λόζα: πτυγή σὲ λοξοκοιμημένο ὕφασμα

λουλάς: (ἐδῶ) τὸ κοῖλο μέρος τοῦ τσιμπουκιοῦ, ὅπου μπαί- νει ὁ καπνός

λύθρος: λάσπη ἀπὸ αἶμα καὶ χῶμα

λύκος: βλ. σαββατιανὸς λύκος

λυχνοστάτης: ὁ στύλος ὅπου κρέμεται τὸ λυχνάρι

μά τὸν Ἄγιο: μὰ τὸν ἅγιο Γεράσιμο

μαγάρι: μακάρι

μαγνάδι: πέπλο

μαγκάρει: πέφτει ὁ ἀέρας· «κόβει» ὁ καιρὸς

μάνια καὶ στήγκα πανιά: (πρόστ.) λύστε καὶ μαζέψτε τὰ πανιά

μαϊνάρω: λύνω τὸ σκοινί· κατεβάζω τὰ πανιά

μαίστρα: τὸ μεγαλύτερο κατάρτι καὶ τὸ μεγαλύτερο πανί

μαίστρος: βορειοδυτικὸς ἄνεμος

μακαράς: τροχάλια· καρούλι

μακελοκόβομαι: σφάζομαι

μακυλαρβικια: μακυράφια· κρεμαστάφια

μαμούδι: μαμούνι

μανόμετρο: ὄργανο πού μετρά τὴν πίεση (ἐδῶ, τοῦ νεροῦ)

μαρινάρος: θαλασσινός

μαρκουτσέρης: ὁ ναύτης πού χειρίζεται τὸ μαρκούτσι

μαρκούτσι: ὁ σωλήνας πού τροφοδοτεῖ τὸν δῦτη μὲ ἀέρα στὸν βυθό

μάσκες: τὰ «μάγουλα» τῆς πλήρωης

μαυλίζω: ξεγελῶ· καλοπιάνω

μαῦρος: κατημένος· ἔρμος

μαχαλάς: γειτονιά

μεγαλοφάνταστος: αὐτὸς πού κάνει μεγάλη ὄνειρα

μειντάνι: πλατεία· βγήκε στὸ μειντάνι: ξεθάρρεψε· κάνει τὸν περπατημένο

μουδες: τὰ σκοινιά πού διπλώνουν ένα μέρος τοῦ πανιοῦ σέ περίπτωσή κακοκαιρίας

μούλα: μούλαρα

μούρσοι: τὸ ξύλινο ὑποστήριγμα τῆς βάρκας πάνω στό κα-
τάστρωμα

μουσαμάς: ἀδιάβροχο

μουκρίλα: μπακίρι

μπαμπάς: σιδερένιος στύλος· δέστρα

μπαρκο: ἰστιοφόρο μέ σταυρωτά πανιά

μπαρκομπέστια: τρικάταρο ἰστιοφόρο

μπαρούμα: ἡ πρυμάτσα, τὸ σκοινί τῆς πρύμνης

μπατσούνι: τὸ δοράτιο, λεπτό ξύλο συνδεδεμένο μέ τή με-
γάλη κεραία, ὅπου στηρίζονται οἱ κουρτελάτσες, δηλαδή

τὰ συμπληρωματικά πανιά τῶν μεγάλων ἰστιοφόρων

μπαταρίες: σύστημα ἀπὸ σκοινιά μέ τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἀλ-
λαγή τῶν πανιῶν

μπίντα: βλ. μπαμπάς καί ἀφβανίτικο κεφάλι

Μπιούτι: καλλονή (ἀγγλ. beauty)

μπλέκω: συναπαντῶ

μπουγάζια: θαλάσσια στενά

μπούκα: ἀνοιγμα

μπουκάρω: (γιά τὰ πανιά) φουσκώνω ἀπὸ τὸν ἄνεμο· (γιά

τὸ πλοῖο) μπαίνω στό λιμάνι.

μπουμά: ὁ ἐπίδρομος, τὸ τελευταῖο πανί πρὸς τὴν πρύμνη

μπουνάτσα: βλ. κάλιμα μπουνάτσα

μπούνια: οἱ τρύπες ἀπ' ὅπου ἀδειάζει τὸ νερὸ ἀπὸ τὸ κατὰ-
στρωμα

μπουρμάς: δειλός

μπουρού: ναυτικό βούκινο· τηλεβόας

μπούσουλας: πυξίδα

μπράτσο: ὁ κερουλόκος, τὸ σκοινί πού μετακινεῖ τίς κεραίες

μπρίκι: δικάταρο ἰστιοφόρο

μπρούλια: τὰ σκοινιά πού μαζεύουν τὰ πανιά

μύρομαι: θρηγῶ

νάβα: τρικάταρο πολεμικὸ πλοῖο

μελάτι: ἐκλεκτό, καλοσημητισμένο σφουγγάρι

μεταμένα: μαζί μου

μετερζίι: ταμπούρι

μετζάστρα σημαία: μεσίστια σημαία

μετζίτι: ἀσημένιο τουρκικὸ νόμισμα, τὸ ἓνα πέμπτο τῆς

τουρκικῆς λίρας

μηγάρις: μήπως

μηχανή: σφουγγαρόδικο μηχανοκίνητο

μηχανικός: (ἐδῶ) ὁ κυβερνήτης τοῦ σφουγγαρόδικου

μισόκαλος Σεβῆρος: ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος, ρωμαῖος αὐ-

τοκράτορας (222-235 μ.Χ.) ὀνομαστός γιά τὴ συνειτή καί

προπαντός ἀνεξίθρησκη πολιτικὴ τοῦ

μισοκάλου: σ' ἀνοιχτά

μισοκοίλι: δοχεῖο γιά τὴ μέτρηση τῶν δημητριακῶν, μέ

χωρητικότητα μισοῦ κοιλοῦ (περίπου δώδεκα ὀκάδων)

μίστικο: μικρὸ πειρατικὸ πλοῖο

μολάρω: ἀμολᾶω

μόλογο, τὸ ἔχουν: ἔχουν νά τὸ λένε

μολύβια τῆς τραχηλιάς: μολύβια κρεμασμένα στὸν καιμὸ

καί στή ράχη τοῦ δύτη, γιά νά τὸν ἰσοζυγίζουν μέσα στό

νερό

μολυβοπάτωτα παπούτσια: παπούτσια μέ μολυβένιες σόλες

μονιά: φωλιά· ἄντρο

μονιάζω: φωλιάζω

Μονοβύζω ἢ Μονοβύζα: ἡρώδα τῶν παραμυθιῶν καί τῆς

λαϊκῆς παράδοσης: «εἶχε ἓνα βυζί μεγάλο καί τὸ ἔριχνε

πίσω ἀπὸ τὲς πλάτες», καί σ' αὐτὴν ἀπέδιδαν «ὅ,τι με-

γάλο κακὸ ἔχει γίνεῖ στὸν τόπο μας: χῶρες ἐξολόθρευσε,

βουὰ ἐβούλιαξε, βράχους ἐγκρέμισε ἄλλου, καί πολλὰ

ποτάμια τοὺς ἄλλαξε τὸ ρέμα», καί ἔλεγαν «ἀπὸ τὸν

καιρὸ τῆς Μονοβύζας γιά κάθε παλαιὰ πράμα καί γιά

κάθε μεγάλο κακὸ».

μονοδόμαδα: μέσα σέ μιά βδομάδα

μονοήμερα: μέσα στὴν ἴδια μέρα

μονοφύσημα: μονορούφι: γραμμὴ γιά

μοσικά: τριανταφυλλιά· εὐωδιά

νά: είδος αλλού
 νιοφάνταχτος: αυτός που φαίνεται νέος
 νταβλοκαλόγερος: κοιλαράς καλόγερος
 ντεπόζιτο: μεγάλη μπρατσέρα που μεταφέρει πάνω στο κα-
 τάστρωμά της τὰ μηχανοκίνητα ως τὶς θαλάσσιες περιο-
 χές που ἔχουν σφουγγάρια· ἐκεῖ ἀποθηκεύονται τὰ
 σφουγγάρια καὶ ἀναπαύονται οἱ δύτες στὰ διαλείμματα
 τῆς δουλειᾶς.

ξάγιαντο: ἡ βίγλα τῆς πλώρης

ξαιώνω: ἀπλώνω

ξαναδευτερώω: ξαναλέω

ξαντό: λινὰ ξέφτια πού χρησιμοποιοῦνταν ἀντὶ γιὰ γάζες

ξαραθυμίζω: ξεσκᾶω

ξάρτια: τὰ βασικά σκονινὰ τῶν καταρτιῶν· (συνεχδ.) τὰ κα-
 τάρτια καὶ δλόκληρος ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ πλοίου

ξεδούλιο: τὸ περίσσευμα ἀπὸ τὸ μεροκάματο

ξεκάνω: ξεμπερδεύω· ξεφορτώνομαι

ξεκολώνω: ξεριζώνω

ξεκοτσάρω: ξεγαντζώνω· λύνω

ξελιμπάρισμα: τὸ καθάρισμα τοῦ σφουγγαριοῦ· οἱ σφουγ-
 γαράδες καθάριζαν τὰ σφουγγάρια ἀπὸ τὴν τσίπα, τὰ
 πατούσαν στὸ κατάστρωμα γιὰ νὰ βγάλουν τὸ γάλα
 τους, τὰ ξέπλεναν μὲ θαλασσόνερο, καὶ ἔπειτα τὰ ἀποθή-
 κευαν στὰ ντεπόζιτα μέσα σὲ μεγάλα σακιά, τὶς
 μπουρδές.

ξενοπάτης: αὐτὸς πού ταξίδεψε στὰ ξένα

ξεπέφτω: (μτβ.) ρήγινω στὶς ξέρες

ξερμάτωτο: πλοῖο χωρὶς ἀρματωσιὰ

ξεσκλισμένος: ξεσκισμένος

ξετοπίζω: ἐκτοπίζω

ξυλάρμενο: πλοῖο μὲ μαζεμένα πανιά

ξύλο: πλοῖο

ξύστα: τοῦχο τοῦχο

ὄκιο: τὸ «μάτι» τῆς πλώρης, ἀπ' ὅπου περνᾷ ἡ ἀλυσίδα τῆς
 ἄγκυρας

ὀκνεύω: τεμπελιάζω

ὀλάρμενα: μὲ ὄλα τὰ πανιά ἀνοιγμένα

ὀμπρίζω: σκιαζομαι· σκοτεινιάζω

ὀργιά: τὸ μῆκος χεριῶν τεντωμένων σὲ ἔκταση, ἀπὸ ἄκρη
 σὲ ἄκρη

ὀρθοκάθεδρος: καθισμένος μὲ στητὸ τὸν κορμὸ

ὀρθολίβι: μεγάλος κᾶθετος βράχος

ὀρθοπλώρισμα: ἡ ἀνύψωση τῆς πλώρης· βλ. καὶ ὀρτσάρω

ὀρτσάρω: στρίβω τὸ πλοῖο μὲ τὸ πλευρὸ του πρὸς τὴν κοί-
 τη τοῦ ἀνέμου, ὡς τὴ γωνία μετὰ τὴν ὁποία τὰ πανιά δέν
 δέχονται ἄνεμο· ὀρθοπλωρίζω

ὀστρια: νότιος ἄνεμος

ὀστριασορόκος: ὁ ἄνεμος πού λέγεται εὐρόνοτος

ὀρσανοθέμελα: ὁ ὀρίζοντας

ὀυρανός: σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ παράδοση, «τρῶτα, πού ὁ
 οὐρανὸς ἦταν τόσο χαμπηλός, πού ἀκουμποῦσε στὴ γῆ
 καὶ τὸν ἔγλειφαν τὰ βόιδια, τὸ φίδι ἀπὸ φθόνο ἀνάψε με-
 γάλη φωτιά γιὰ νὰ νάν τὸν κάψει. Ἡ καλόγριμη γουστερί-
 τσα ἔμως ἐβοήθησε τὸν οὐρανὸ, καὶ ἔφερε μὲ τὸ στόμα
 τῆς νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἔσβησε τὴ φωτιά. Καὶ τό-
 τες ὁ οὐρανὸς θύμωσε μὲ τὴν κακία τῶν γειτόνων του,
 καὶ ἐζήτησε ὕψος ἀπὸ τὴ θάλασσα, νὰ τῆς δώσει καὶ αὐ-
 τὸς βάθος. Καὶ ἡ θάλασσα τὸ ἐδέχτηκε, τὸν ἐβοήθησε νὰ
 σηκωθεῖ ἀψηλά, καὶ ἀπὸ τότες ὁ οὐρανὸς ἀνέβη ἐκεῖ πού
 τὸν βλέπουμε σήμερα».

πάγκος: ἀμμώδης ὕφαλος

παίρων τὴν ἄγκυρα: σηκώνω ἄγκυρα

παχνίδια: τὰ μουσικά ὄργανα

παπαγάζι: πατσαβούρα, σφουγγαρόπανο γιὰ τὸ κατὰ-
 στρωμα

Παπαντή: Ὑπαπαντή

παπαφίγκος: τετράγωνο πανί μὲ σταυρωτές κεραῖες πάνω
 ἀπὸ τὴ γάμπια

παραγάδι: σύνεργο τῆς ψαρκιῆς, ἕνα σύστημα ἀπὸ πολλά ἀγκίστρια πού κατεβαίνουν μὲ βαρίδια ὡς τὸν βυθὸ
 παραγωνί: ἡ γωνιά διπλα στὸ τζάκι
 παραιτῶ: παρατῶ
 παρᾶμεστος: πλημμυρισμένος
 παρᾶμορφος: παραμορφωμένος
 παραπέτο: κουπαστή
 παρασαρκίδα: ὄγκος κρεατοελιά
 παρατιμονιά: στραβοτιμονιά
 παρᾶωρα: ἄκαιρα· πολὺ ἄργά
 παρουνέτο: πανί τῆς πλώρης
 πασέτα: παιγνίδι τῆς τράπουλας· παίζει πασέτα τῆ ζωῆ του· παίζει τῆ ζωῆ του κορόνα γράμματα
 πασπάλη: σκόνη
 πάσχω: πασχίζω
 πατερό: τὸ ξύλινο δοκάρι τῆς στέγης
 πατουλιά: συστάδα ἀπὸ βάρτους
 πελαγώνω: πλημμυρίζω
 πελεκούδι: ροκανίδι
 πεντάλφα: οἱ ἀπελπισμένοι θαλασσινοὶ τοῦ παλιοῦ καιροῦ κατέφευγαν συχνά σὲ μαργανεῖες, ὅταν τὸ θαυματουργὸ κόνισμα τοῦ ἁγίου Νικόλα δέν βοηθοῦσε· χαρακτηριστικὰ ὄπλα, ἐκτός ἀπὸ τὸ κερὶ τοῦ Ἐπιτάφιου, ἦταν τὸ καθαλιστικὸ σῆμα τοῦ πεντάκτινου ἀστεριοῦ καὶ ὁ μαυρομάνικος λάζος, ὅπλο σχεδὸν «μαγικὸ», κατάλληλο γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση κάθε λογῆς δαιμονικῶν πλασμάτων.
 Πεντέχτη: ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη ἡμέρα τῆς σελήνης· οἱ θαλασσινοὶ πίστευαν ὅτι τίς ἡμέρες ἐκεῖνες σηκώνονται μεγάλες φουρτοῦνες καὶ δέν πρέπει νὰ ταξιδεύουν στ' ἀνοιχτά.
 πεντοβολᾶω: μοσχοβολῶ
 πέρ πονέντε: πρὸς δυσμάς (ιταλ. per ponente)
 περικεφαλαία: τὸ κράνος τοῦ δῦτη
 πέτρα: μὲ τὴν πέτρα βουτοῦσαν οἱ δύτες γυμνοὶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1903 πού ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται τὸ σκάφανδρο
 πεύκι: γαλάκι
 πέφτω διπλα: πλευρίζω

πήχτρα: ἀσάλευτη θάλασσα
 πιβουλή: ἐπιβουλή
 πίβουλος: ἐπίβουλος
 πίκι: τὸ ἄκρο τῆς ἀντένας
 πιλότης: ἡ πλοηγίδα, πλοιάριο πού ὀδηγεῖ τὰ πλοῖα γιὰ νὰ ἀράξουν μέσα σὲ δύσκολα ἢ συνωστισμένα λιμάνια
 πινό: τὸ ἀχροκέραιο
 πιπερίονος: μεγάλη μακρούλη πιπεριά
 πιπεροχώρα: ζωηρὴ χώρα
 πλανεύω: (κυρ.) παραπλανῶ
 πλάτικα: τὰ πλοιάτικα, ἡ προκαταβολή πού λάβαιναν οἱ ναῦτες πρὶν μπαρκάρουν
 πλατσάζω: πέφτω στὸ νερὸ μὲ παφλασμὸ
 πλοκάς: δίχτυ
 ποδίζω: τὸ ρῆμα χρησιμοποιεῖται γιὰ πλοῖο πού ἀνακόπτει τὴν πορεία του σὲ μεγάλη θαλασσοταραχή, ἢ καταφεύγει σὲ ἀπένεμο ὄμοιο· σημαίνει ὁμως καὶ τὴ στροφή καὶ τὴν ἀλλαγὴ πορείας
 ποδοκυλῶ: ρίγγω καὶ ποδοπατῶ
 ποδόσταμο: τὸ κοράκι τῆς πρῶμνης, ὅπου στηρίζεται τὸ πηδάλιο
 πολυκάτεχος: πολὺξερως
 πολυτρήχι: ἀναφρητικὸ μὲ πολὺ λεπτοὺς κλώνους
 πόμολο: γαλέτα, στρογγυλὸ ξύλο περασμένο στὴν κορυφή τοῦ καταρτιοῦ
 πομπή καὶ γάνα: ρεζιλίκι· περίγελος
 πομπρέσο: ἔμβολο· τὸ κατάρτι πού προεξέχει ἀπὸ τὴν πλώρη
 ποιόντες: ὁ δυτικὸς ἄνεμος
 πονενοτοράμπι: ὁ ἄνεμος πού λέγεται λιβοζέφυρος
 ποντίλια: τὰ ξύλα πού κρατοῦν ὄρθιο τὸ πλοῖο ὅταν εἶναι στὴ σκάρα τοῦ ναυπηγείου
 πόρος: πέραςμα
 πόρτο: λιμάνι
 πούλουδο: λουλούδι
 πουνενοτομαίστρος: ὁ ἄνεμος πού λέγεται σκιρωνοζέφυρος
 προγκάω: διώχνω μὲ φωνές

προσκεφαλάδα: μαξιλάρα
 προσοχτίζω: χτυπώ
 πρυμίζω: στρέφω τήν πρύμνη στόν άνεμο· σαλπάρω
 πρυμιάς: αυτός πού βρίσκεται στην πρύμνη
 πρυμόσχινα: τά πρυμνήσια
 πρωτοδευτέρα πανιά: τά δύο πρώτα πανιά γιά άρμένισμα
 σέ μπουνάτσα

πρωτόλουβος: πρώιμος
 παρωλίθαρo: παωλίθιας

ρέγομαι: λιμπίζομαι
 ρέκασμα: σκούξιμο· μουγκρητό
 ρέματα: θαλάσσια ρεύματα
 ρήσος: τό αйлουροειδές λύγγας, πού ούρλιάζει πολύ διαπε-
 ραστικά

ρήχη, τά: ρηχοτοπιές
 ριζιμίος: πελώριος βράχος ριζωμένος στή γή
 ρόδα: χειροκίνητη άεραντλία πού τροφοδοτεί τόν δύτη μέ
 άέρα στόν βυθό
 ροδάς: ό χειριστής τής ρόδας
 ρότα: ή πορεία τού πλοίου
 ρουπάκι: βελανιδιά
 ρούφουλας: ρουφήχτρα
 ρουχίζω: ρουθουνίζω
 ρυμούλκιο: τό σκονί πού χρησιμοποιείται στή ρυμούλκηση
 πλοίων

σαββατιανός λύκος: στίς λαϊκές παραδόσεις, ό διάβολος ζη-
 λώνει τά δημιουργήματα τού Θεού, καί πλάθει κι αυτός
 τόν λύκο, ήμερα Σάββατο· στό κείμενο ή φράση Σύρε
 στό σαββατιανό λύκο! ίσοδυναμεί μέ τό «Άει στό
 διάολο».

σαβούρα: τό έριμα τών πλοίων
 σάκος: ναυτικός έπενδύτης· σουρτούκος
 σαμούρι: γούνα από ζιμπελίνα
 σαλαλοή: χαλασμός από φωνές καί κρότους

σαλαμάντρα: σαύρα
 σάρα: κατηφοριά μέ χαλαρά χαλίκια καί χώματα· κα-
 τραχύλα

σαραντάημερο: ή σαρακοστή· ή περίοδος αυτή, μαζί μέ τό
 δωδεκαήμερο — από τήν παραμονή τών Χριστουγέννων
 ώς τήν παραμονή τών Φώτων — ήταν ό καταλληλότερος
 χρόνος δράσης γιά όλα τά δαιμονικά πλάσματα· περίο-
 δους νηστείας πρίν από μεγάλες γιορτές διάλεγαν κατά
 κανόνα οι διάβολοι, όπως φαίνεται καί από τίς σχετικές
 παροιμίες, γιά νά σηκώσουν μεγάλες φουρτούνες στή θά-
 λασσα

σάρισια: μακεδονικό δόρυ
 σβάντσικα: αύστριακό νόμισμα τής εποχής τού Καποδί-
 στρια

σελτές: πάπλωμα· στρώμα

σερμαγιά: τό πρώτο κεφάλαιο, ή «μαγιά»

σέρνω: (γιά τό σκονί) τραβιέμαι εύκολα

σέρνω ρυμούλκιο: ρυμούλκω

σεγγόντος: ευνούχος

σιδερόξύλο: πολύ σκληρό ξύλο, καί από πραγματικό δέντρο,
 άλλα καί από φανταστικό τών παραμυθιών

σιδεροπουκάμισο: σιδερένιος θώρακας

σιντεφένιος: μαργαριταρένιος

σιρόκος: νοτιοανατολικός άνεμος

σκάρα: ή ξύλινη βάση όπου άκουμπά τό καράβι· στό ναυ-
 πηγείο

σκαρί: ό σκελετός τού πλοίου· (συνεκδ.) τό πλοίο

σκαρμός: τό ξύλο πού κρατά τό κουπί στήν κουπαστή

σκάτσα: ή βάση τού καταρτιού

σκάφη: τό κύτος τού πλοίου· (συνεκδ.) τό πλοίο

σκαφίδι: βλ. σκάφη

σκέλετρο: σκελετός

σκόντρα: τό δοκάρι πού συγκρατεί τήν καρίνα τού πλοίου
 όταν είναι στή σκάρα τού ναυπηγείου

σκότα: τό σκονί πού τεντώνει τά πανιά

σκούνα: δικάταρτο ίστιοφόρο

σκουροντούφεκο: είδος παλιού γουφεκιού

σκύλιος: σκυλίσιος
 σφράνο, έρχομαι: πλέω με τά πανιά σε προσάνεμο μέρος
 σορόκος: βλ. σιρόκος
 σπεράντσα: βαριά άγκυρα που χρησιμοποιείται σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης
 σπηλάδι: σπηλιά
 σπιλιάδα: ισχυρή ριπή ανέμου από την ξηρά
 σπυράτες: οι καρποί που δίνουν τον σπόρο για την επόμενη σοδειά
 σταλάκι: κοντάρι
 στασιό: σταματημός
 σταυρός: τό ζύγωμα που ένώνει τις άντικρινές πλευρές του πλοίου
 σταύρωση: ή διασταύρωση της κεραίας με τό κατάρτι
 στερολλίθαρo: ξερολίθαρo
 στέλεχος: κορμός
 στεφανωτικά: σύζυγος
 στηθάτα: κατάστημα: στηθος με στηθος
 στηθοπάνι: στηθόδεσμος
 σπγκάρω: μαζεύω τό πανί
 σπουρνάρoπετρα: τσακμακόπετρα
 σταβέντο: άπάνεμα
 στοιχείó: (μτφ.) άντρακλας: στοιχείó στο τιμόνι: κολλημένος στο τιμόνι
 στράλια: τά δυο σκοινιά που ξεκινούν από την κορυφή του καταρτιού και φτάνουν ως την πλώρη
 στραλιέρα: χαμηλό πανί άνάμεσα σε δυο κατάρτια
 στρατολάτης: οδοιπόρος
 σύγκαιρα: ταυτόχρονα: μόλις
 συνατοί μας: άναμεταξύ μας
 σύζυλος: (έδω) όλόκληρος
 συνεπαίρνω: παρασέρνω
 σύνταχα: γρήγορα: άμέσως
 σύρμα: τηλεγράφος
 συμμή: τό αλλάκι που αφήνει πίσω της ή πρύμνη· ως έδω ήταν ή συμμή μου: ως έδω ήταν ή ζωή μου
 σύσκαρμο: όλόκληρο (τό καράβι)

συφάμελος: σύν γυναιξί και τέκνους (μτφ.) σύσσωμος: αύτανδρος
 σύψαλα: θρύψαλα
 σύψυχος: αύτανδρος
 σφεντόνα: τό κοίλωμα του δαχτυλιδιού, όπου τοποθετείται ή πέτρα
 σφιλιασμένος: σφηνωμένος
 σφαλάγγι: φαρμακική άφάγγη
 σφάγγος: κοινό σφουγγάρι
 Σχολαρχείο: τό Έλληνικό Σχολείο, παλαιότερη προβαθμίδα του γυμνασίου στή μέση εκπαίδευση
 σωθέματα: τά πράγματα μέσα σ' ένα χώρο
 σωτρόπι: στόν σκελετό του πλοίου, τό ξύλο που σκεπάζει τά πλευρά και τή δεύτερη καρίνα
 τ' άδερφι: (κλητική προσφώνηση) άδερφέ
 ταβούλι: νταούλι
 ταρναριστός: χαιδευτικός· γουργουριστός
 ταρσανάς: ναπηγείο
 ταψιά, λεβέτια, τεντζερές: τά τελώνια θεωρούνταν κακός οϊωνός από τους ναυτικούς, γι' αυτό προσπαθούσαν να τά τρομάξουν και να τά διώξουν με δυνατούς κρότους· βλ. και γουρούνι
 τελώνια: τά «φορολόγια πνεύματα» των λαϊκών δοξασιών ένέδρευαν στόν άέρα για να «τελωνίσουν» τίς ψυχές που άνέβαιναν στόν ουρανό· ήταν «μωρά παιδιά που πέθαναν άβάφτιστα», και έμφανίζονταν με διάφορες μορφές, άλλοτε σάν «μικροί δαιμόνιοι με μαύρα φτερά», άλλοτε σάν ζώα ή φωτιές· ειδική κατηγορία ήταν τά τελώνια της θάλασσας, οι ηλεκτρικές φλογίτσες που παρουσιάζονταν ψηλά στά κατάρτια των πλοίων μέσα στην καταιγίδα, και θεωρούνταν κακοσημαδιά από τους ναυτικούς.
 τεμπεσίρι: κιμωλία
 τέμπλο: σύννεφα τής καταιγίδας (σωρευτομελιανίες), που χτίζονται στόν όρίζοντα

τερηδόνα: μικρό μαλάκιο που κατατρώει τά ξύλα τῶν πλοίων
 τετραπέρατα, τά: τά πέρατα τοῦ κόσμου
 τέχτονας: μαραγκός
 Τηνακιά: ἡ Παναγία τῆς Τήνου
 τόν ἔπιασε τό ἀράπικο: ἔγινε θηρίο
 Τόξο: οὐράνιο τόξο
 τοπαρχία: διοικητική περιφέρεια
 τουρκέτο: τό κατάρτι τῆς πλώρης
 τραβέροσο: ἡ πλαγιοστρόφη τοῦ πλοίου
 τραμουντάνα: βοριάς
 τρατάρισμα: φιλοδώρημα
 τράφος: τάφος: χαντάκι
 τρέγα: μικρά τετράγωνα πανιά
 τρελομανιέταρα: πανιέταρα τῶν λαϊκῶν παραμυθιῶν, πού «λάλωναν» ὅποιον τά ἔτρωγε· τήν ἴδια ιδιότητα εἶχαν καί τά νερά πηγῶν ἢ πηγαδιῶν
 τρίγκος: τό ἀκάτιο ἱστίο, τό χαμηλότερο πανί στό κατάρτι τῆς πλώρης
 τρικουβέροτο: μεγάλο καράβι μέ τρία καταστρώματα
 τρισκότιδο: σκοτάδι πίσσα
 Τρισυπόστατο, τό: ἡ ἅγια Τριάδα
 τρίχινο γεφύρι: στόν Κάτω Κόσμο, σύμφωνα μέ τή λαϊκή παράδοση, «οἱ ψυχές πρέπει νά περάσουν ἀπό ἕνα γεφύρι, ἀπό τό τρίχινο γεφύρι. Αὐτό εἶναι φτενό σάν τρίχα, καί κουνιέται πολύ. Ὅποια ψυχή δέν μπορεῖ νά περάσει, πέφτει στό ποτάμι πού τρέχει ἀπό κάτω καί χάνεται».
 τρόμπα: ἀνγλία
 τρομπόνι: παλιό πυροβόλο μέ κάννη σάν χωνί· ἄλλοτε οἱ θαλασσινοί, ὅταν δέν μπορούσαν νά ἀποφύγουν τόν σίφουνα, τόν πυροβολοῦσαν γιά νά «κόψουν» τήν ὑδάτινη στήλη του.
 τσάγκρα: κυνηγετικό ὄπλο
 τσερνίκι: μονοκάρταρο φορητό πλοῖο
 τσιμπάω: βλ. κολασοῦζος
 τσοπάνε, παπλωματά, καραβανά: στεριανά ἐπιγαγέλιματα-βρισιές γιά τόν ἀνιάκιο θαλασσινό
 τσουρμάρω: ναυτολογία

τσούρμο: πλήρωμα
 τυλώνω: φουσκώνω
 φάκνα: σανός (μτφ.) τροφή
 φάραγγας: φαράγγι
 φελόνι: ἱερό ἄμφιο, μανδύας χωρίς μανίκια
 φηγούρα: ἀκρόπρωρο
 φίδι: βλ. οὐρανός
 φλός: μικρό τριγωνικό πανί
 φλόκος: ἀρτέμων, τό ἀναδρομικό κατάρτι
 φόρα: (πρόστ.) ἔξω!
 φόρα τό πουμεῖο ποντίλι — φόρα τό πλωριό — φόρα σκόντρα καί σκαρί: μέ τά προστάγματα αὐτά βγαίνουν, ἀντίστοιχα, τά ποντίλια τῆς πρύμνης καί τῆς πλώρης, καί τά στηρίγματα πού συγκρατοῦν τό πλοῖο πάνω στή σκάρα τοῦ ναπηγείου
 φόρεμα: σκάφανδρο
 φορτωτής: ὁ ἰδιοκτήτης-ἀποστολέας τοῦ φορτίου
 φουντάρω: ρίγνο ἄγκυρα
 φουῦντο, τό: ἄραγμα· βούλιαγμα
 φουντουραδάτος: μέ φουντωτή οὐρά
 φουρνέλο: δυναμίτης
 φούσκα: τό φουσκωμένο πανί
 φρεγάδα: τρικάρταρο πολεμικό πλοῖο· στό δῆγμα «Οἱ φρεγάδες» ὁ Κ. Ἐπαναλαμβάνει τή λαϊκή παράδοση γιά τά μοναστήρια τοῦ Καβομααλιᾶ.
 φρεσκάρε: δροσίζει· σηκώνεται ἄερας
 φτερωτή: τά φτερά τοῦ ἀνεμόμυλου
 φτώ: φτύνω
 φύλλο: ριπή ἀνέμου
 χάλαρο: βράχος· χάλασμα
 χαλκαδένιες: ἡ ἀλυσίδα τῆς ἄγκυρας
 χαμπέρι: εἶδηση
 χαραμής: ἄχρηστος
 χάρβαλο: συντρίμμα· λείψανο

- χάρτα:** χάρτης
χασκισμένο: ό,τι κρέμεται άψυχο στην άπνοια, χωρίς να τό φουσκώνει ο άέρας
χασονούσης: ξεμυαλισμένος
χαινίζομαι: χασμουριέμαι
χαιψίνι: χαιψίνι
χειμαδιά: τό μέρος όπου περνούν τόν χειμώνα τά κοπάδια
χιλιοστέρανα βαρέλια: βαρέλια τόσο μεγάλη, πού έχουν χίλια στεφάνια
χιονοβολή: χιονοθύελλα
χιονόβολο: βλ. χιονοβολή
χλιός: χλιαρός
χόχλος: κόχλασμα
χοντροκαρραβοκύρης: μεγαλοκαρραβοκύρης
χοντρονικοκύρης: μεγαλονικοκύρης
χοντρός λαός: ό άγράμματος κοσμάκης
χουμάζω: φωνάζω δυνατά
χούνη: στενό φανάρι
χρίσμα: άγιο μύρο
χτήμα: ζώο
χτίζω: ναυπηγώ
χτίσιμο: ναυπήγηση
χύνω: άμολάω τά πανιά
χωνευτήρι: (έδω) όστεοφυλάκιο

ψάρι: σκυλόψαρο
ψεγαδιάζω: κατηγορώ
ψίχα: στάλα
ψίχαλο: ψίχουλο
ψυχωμένος: έμφυχος

ώστε: ώσπου

Τό γλωσσάρι δέν περιέλαβε κανένα από τά τοπωνύμια τού κειμένου. Οί σύντομες σημειώσεις σχετικά μέ τίς λαϊκές περιόδσεις πού δηγγείται ό συγγράφας αντίληφθηκαν από τόν Ν.Γ. Πολίτη (Πραχόδοσις, «γράμματα», Αθήνα 1994, τ. 2).